

authorities and local self-government bodies]; Ukaz Prezydenta Ukrainy vid № 109/2008. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/109/2008>. [in Ukrainian].

13. Kotlyarevs'ka, H.M. (2020). Administratyvno-pravove zabezpechennya mekhanizmu zvernennya hromadyan v Ukraini [Administrative and legal provision of the citizen appeal mechanism in Ukraine] : avtoref. dys. doktora yuryd. nauk : 12.00.07. Zaporizhzhya, 34 s. [in Ukrainian].

14. Pro orhanizatsiyu roboty orhaniv prokuratury z osobystoho pryymu, roz-hlyadu zvernenn' i zapytiv ta zabezpechennya dostupu do publichnoyi informatsiyi (2020, August 6) [On the organization of the work of the prosecutor's office on personal reception, consideration of appeals and requests and provision of access to public information]: nakaz Heneral'noho prokurora № 363. URL : https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=230573 [in Ukrainian].

15. Pro natsional'nu bezpeku Ukrainy (2018, June 21) [On the national security of Ukraine]: Zakon Ukrainy № 2469-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19>. [in Ukrainian].

16. Pro prokuraturu (2014, October 14) [On the Prosecutor's Office]: Zakon Ukrainy № 1697-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/1697-18>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 24.10.2020

УДК 342.9

Денищук Денис Євгенійович,

науковий співробітник

науково-дослідної лабораторії з проблем забезпечення діяльності поліції

Харківського національного університету внутрішніх справ

e-mail: dy.denischuk@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0285-8831>

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ В ДЕРЖАВНІЙ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

У науковій статті наголошено на термінологічній різноманітності іменування Державної кримінально-виконавчої служби України, що зустрічається навіть в нормативно-правових актах з охорони державної таємниці. Зроблено припущення, що така особливість зумовлена особливостями історичного розвитку, чим і обґрунтовано доцільність проведення дослідження.

В роботі послідовно розглянуто: особливості перебігу історичного розвитку пенітенціарної системи України; формування національної правової бази з врегулювання проблем охорони державної таємниці; проаналізовано зв'язок цих двох історичних явищ та виявлено їх особливості.

Автором охарактеризовано причини, якими викликана необхідність трансформацій та реформування системи Державної кримінально-виконавчої служби України, запропоновано класифікацію етапів розвитку пенітенціарної системи, надано стисле визначення кожного з них. Доведено, що формування як Державної кримінально-виконавчої служби України, так і правової система охорони державної таємниці досі незавершені й відбуваються паралельно та взаємопов'язано. Запропоновано низку рекомендацій щодо удосконалення охорони державної таємниці в Державній кримінально-виконавчій службі України.

Ключові слова: Державна кримінально-виконавча служба України (ДКВС України); Державний експерт з питань таємниць; звід відомостей, що становлять державну таємницю (ЗВДТ); охорона державної таємниці; пенітенціарна система; режимно-секретний орган (РСО); секретність.

Denischuk D. HISTORICAL AND LEGAL ASPECT OF THE ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF THE PROTECTION OF STATE SECRETS IN THE STATE CRIMINAL AND EXECUTIVE SERVICE OF UKRAINE

The scientific article emphasizes the terminological diversity of the names of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine, which is found even in normative legal acts on the protection of state secrets. It is assumed that such a feature is due to the peculiarities of historical development, which justifies the expediency of conducting the research.

The work consistently examines: peculiarities of the historical development of the penitentiary system of Ukraine; formation of the national legal framework for the settlement of problems of state secret protection; the connection between these two historical phenomena is analyzed and their features are revealed.

The author characterized the reasons for the necessity of transformations and reforms of the State Penitentiary Service of Ukraine, proposed a classification of the stages of development of the penitentiary system, and provided a concise definition of each of them. It has been proven that the formation of both the State Criminal Enforcement Service of Ukraine and the legal system for the protection of state secrets are still incomplete and take place in parallel and interrelated. A number of recommendations on improving the protection of state secrets in the State Criminal Enforcement Service of Ukraine have been proposed.

Key words: State Criminal Enforcement Service of Ukraine; State expert on secrets; collection of information constituting a state secret; protection of state secrets; penitentiary system; secret regime body; privacy.

Постановка проблеми. Згідно норм чинного національного законодавства правові основи організації та діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України (ДКВС України) визначено Законом України від 23.06.2005 року № 2713-IV. Названий нормативно-правовий акт покладає на ДКВС України «завдання щодо здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань» [1, ст. 1]. Водночас із тим, той факт, що в ДКВС України, під час реалізації покладених на неї завдань, провадиться діяльність, пов'язана із державною таємницею, витікає із змісту Зводу відомостей, що становлять державну таємницю (ЗВДТ).

Втім варто зазначити, що ЗВДТ 2005-го року [2] одночасно оперує такими поняттями як: ДДВП – Державний департамент України з питань виконання покарань; ДКВС – Державна кримінально-виконавча служба України (зміст ЗВДТ доповнено відомостями про означений суб'єкт згідно Наказу Служби безпеки України № 405 від 23.07.2010 року [3]); та ДПтС – Державна пенітенціарна служба України (відповідні відомості внесені до ЗВДТ наказом СБУ № 1898 від 06.12.2019 року [4]).

Викладені дані дозволяють висунути одразу декілька немаловажних тверджень. По-перше, сучасна ДКВС України є суб'єктом провадження діяльності, яка пов'язана із державною таємницею, а відповідна діяльність врегульована на законодавчому та підзаконному рівнях. По-друге, в законодавстві зустрічається застосування різних найменувань сучасної Державної кримінально-виконавчої служби України, до того ж існують випадки одночасного використання їх в одному і тому самому нормативно-правовому акті. Беручи до уваги, що вище ми не перелічували всіх назв, які існують для означення системи ДКВС України, така різноманітність аж ніяк не спрощує ідентифікацію означеної Служби. По-третє, в трансформаціях законодавства чітко прослідковуються історично зумовлені зміни ДКВС України, в тому числі й як суб'єкта охорони державної таємниці. Отже, аби зрозуміти сучасний стан справ та подальші перспективи розвитку охорони державної таємниці в Державній кримінально-виконавчій службі України, варто прослідкувати та охарактеризувати історико-правовий аспект її становлення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Одразу зауважимо, що проблематика історичних змін та напрямів розвитку й вдосконалення пенітенціарної системи, в тому числі на етапі її розбудови в сучасній Україні, неодноразово розглядалась науковцями, посадовцями та громадськими діячами. Свій внесок у відповідні напрацювання зробили такі відомі дослідники як: О. Бандурка, Є. Бараш, О. Беца, І. Богатирьов, С. Богунов, С. Зливко, О. Колб, В. Львовичкін, Д. Ніколенко, М. Пузирьов, Г. Радов, В. Синьов, І. Христич, К. Шкарупа, О. Шкута, І. Яковець та багато інших видатних вчених.

Окремо варто згадати такі інформаційні джерела як: монографія Д. Ягунова «Пенітенціарна система України: історичний розвиток, сучасні проблеми та перспективи реформування» (з 2006-го по 2011-й рік вийшло декілька доповнених та доопрацьованих версій цієї монографії) [5]; видання «Пенітенціарна система України: історія та сучасність», яке в 2013 році було підготовлене Державною пенітенціарною службою України з нагоди 15-ої річниці утворення центрального органу виконавчої влади з питань виконання покарань [6]; матеріали лекцій з дисципліни «Історія пенітенціарної системи», розроблені в 2016 році в Академії Державної пенітенціарної служби [7], численні історичні відомості, які зберігаються в музеях установ ДКВС України тощо.

Щодо історичного розвитку правового інституту охорони державної таємниці, то цю тематику досліджень вчені також не обходили увагою. Вагомий вклад у відповідні наукові здобутки внесли наприклад, такі дослідники як: В. Артемов, О. Безпалова, Б. Бернадський, О. Ботвінкін, А. Гуз, О. Джафарова, В. Козенюк, В. Окіпнюк, В. Пилипчук, О. Шамсутдінов, С. Шатрава та інші.

На зважаючи на чималу кількість наукових робіт, всі вони не в повній мірі відповідають тематиці нашого дослідження. Більшість з них зосереджується на особливостях окремого історичного періоду, або навпаки намагаються охопити весь історичний шлях із часів, що задовго передували виникненню України як суверенної і незалежної держави в її сучасному вигляді (а саме, до 24 серпня 1991 року [8]). В той же час, фахова правнича література фактично не містить спроб докладного вивчення одразу обох зазначених вище явищ в їх історичному поєднанні. Тобто є підстави стверджувати, що відомостей, щодо становлення і розвитку охорони державної таємниці безпосередньо в ДКВС України, бракує сучасній правовій науці. Проте, такі відомості вочевидь були б корисні саме зараз, адже наразі система ДКВС України вкотре активно реформується.

Так, «10.02.2016 року на спільній колегії МВС та Мін'юсту було презентовано майбутню реформу пенітенціарної системи. На продовження розпочатого реформування 18.05.2016 року на засіданні Кабінету Міністрів України Мін'юстом презентовано нову модель реформування Державної кримінально-виконавчої служби та прийнято рішення про ліквідацію Державної пенітенціарної служби (постанова Кабінету Міністрів України від 18.05.2016 р. № 343 [9])». Внаслідок зазначених дій 13.09.2017 року Кабінет Міністрів України (КМУ) власним розпорядженням № 654-р схвалив Концепцію реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, виконання якої було розраховано КМУ до 2020 року [10]. Таким чином, означені трансформації системи ДКВС України обумовлюють актуальність нашого дослідження.

Мета статті спрямована на виявлення особливостей історичного розвитку охорони державної таємниці в ДКВС України, надання характеристики її сучасному стану та вірогідним майбутнім перспективам удосконалення. Предмет вивчення становлять відносини, що складаються в сфері охорони

державної таємниці в ДКВС України та їх адміністративно-організаційні особливості. Для досягнення поставленої мети виконано такі завдання: досліджено структурно-організаційні трансформації ДКВС України; розглянуто динаміку розвитку унормування охорони державної таємниці; співставлено отримані відомості та зроблено відповідні висновки. В роботі застосовано історико-правовий метод дослідження, який забезпечив вивчення адміністративно-правових норм в динаміці їх історичного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одразу підкреслимо, що деякі відомості про утримання ув'язнених містяться ще у історичних згадках часів Київської Русі. Отже, історія виконання покарань та тюрми, як її уособлення, напрочуд довга. З цього приводу Г. Радов вказував, що періоди розвитку тюрми безпосередньо пов'язані із специфікою пріоритетних завдань кримінально-виконавчої системи в певну історичну добу. Відтак вчений виділяв такі етапи розвитку: *допенітенціарний* (його ознакою є байдужість держави й суспільства до засуджених); *філантропічний* (передусім пов'язується із Джоном Говардом, який запроваджував активну приватну філантропічну діяльність, що витікала із співчуття до засуджених); *політичний* (характеризується ставленням до злочинності як до соціальної хвороби, внаслідок чого проблематика виконання кримінальних покарань стала складовою загальнополітичної діяльності держави).

Із проголошенням України незалежною демократичною державою в 1991 році, наша країна вочевидь вступила в «політичний» етап становлення кримінально-виконавчої системи. Цей висновок підкріплюється твердженням про те, що Україна є соціальною та правовою державою, відповідне положення в 1996 році було закріплене в Конституції України (одразу із її прийняттям). Разом із тим, цілком зрозуміло, що кримінально-виконавча система дісталась сучасній Україні в спадок від радянського минулого. Тож, вона мала зазнати перебудови, як на ціннісному, так і на структурному рівнях.

Перші відповідні масштабні структурно-організаційні зміни були запроваджені Указом Президента України від 22.04.1998 року № 344/98. Цим нормативно-правовим актом було утворено Державний департамент України з питань виконання покарань (ДДВП) як центральний орган виконавчої влади (ЦОВВ) – правонаступник Головного управління виконання покарань Міністерства внутрішніх справ України (ГУВП МВСУ) [11].

Від 31.07.1998 року Указом Президента України № 827/98 було затверджено «Положення Про Державний департамент України з питань виконання покарань» [12]. А з наступного (1999 року) ДДВП було виведено з тимчасового підпорядкування МВС України [13].

Втім лише структурних змін було вочевидь замало, необхідно було створити належну законодавчу базу діяльності нового (ЦОВВ) і пенітенціарної діяльності в цілому, що і було зроблено від 23.06.2005 року із прийняттям Закону України Про Державну кримінально-виконавчу службу України» № 2713-IV.

У наступні роки відбувалась внутрішня ціннісна перебудова, яка згодом знайшла своє відображення в зміні найменування ЦОВВ. Так, від 09.12.2010 року Указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» № 1085/2010 ДДВП було реорганізовано в Державну пенітенціарну службу України (ДПтС) [14].

Положення про ДПтС було затверджене Указом Президента України № 394/2011 від 06.04.2011 року. Згідно нього ДПтС залишалась центральним органом виконавчої влади, а її діяльність спрямовувалась і координувалась Кабінетом Міністрів України через Міністра юстиції України [15].

Остаточне реформування ДДВП у ДПтС було здійснено від 20.10.2011 року постановою Кабінету Міністрів України «Про утворення територіальних органів Державної пенітенціарної служби» № 1062, шляхом перетворення 25-ти територіальних органів старого Департаменту на 25 територіальних органів нової Служби» [16].

Підкреслимо, що ані змістовні, ані структурно-організаційні зміни на цьому не завершилися. Вже через рік (08.11.2012) Указом Президента України № 631/2012 була схвалена «Концепція державної політики у сфері реформування ДКВС України». Зазначена Концепція була розрахована на реалізацію в період з 2012 по 2017 рік [17]. Проте, ще до завершення цього періоду Міністерство юстиції України (МЮУ) презентує нову реформу пенітенціарної системи, а згодом і нову модель реформування ДКВС України. Остання була затверджена КМУ як «Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України» (та сама, про яку ми вже згадували вище напочатку дослідження. Підкреслимо, що під час її реалізації відбулась ліквідація ДПтС, а завдання і функції цієї Служби було покладено на МЮУ). Таким чином, МЮУ наразі стало головним органом у системі ЦОВВ, який забезпечує формування і реалізує державну правову політику в сфері виконання кримінальних покарань та пробації [18].

Із передачею основних функцій МЮУ було проведено і першочергові необхідні структурні зміни: 25 територіальних органів ДПтС ліквідовані й створено 6 міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції [19].

Разом із тим, поточне стратегічне планування передбачало й більш змістовні організаційно-структурні трансформації. А саме: створення Адміністрації ДКВС України; заміну Департаменту пробації МЮУ, шляхом його ліквідування, на новостворену державну установу «Центр пробації» (ДУ ЦП); утворення ДУ «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України» (ДУ ЦОЗ ДКВС) тощо. Всі перелічені організаційно-структурні зміни було унормовано відповідними розпорядженнями КМУ від 13.09.2017 року.

Наприклад, утворення Адміністрації ДКВС України, як міжрегіонального територіального органу МЮУ зі статусом юридичної особи публічного права, було проведено постановою КМУ від 13.09.2017 року № 709 [20]. Адміністрація ДКВС України отримала повноваження в питаннях «організації діяльності воєнізованих формувань й організації охорони та режиму, організації і контролю за виконанням вироків суду та інших судових рішень із застосуванням передбачених законом засобів виправлення засуджених, організації і контролю оперативно-розшукової діяльності органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів» [21, с. 66]. Отже, як витікає із переліченого, функції Адміністрації ДКВС України не перетинались із повноваженнями інших утворених органів (наприклад, таких як ДУ ЦП та ДУ ЦОЗ ДКВС).

В 2019 році було призначено нового Міністра юстиції, який анонсував подальше реформування системи ДКВС України, що безумовно потягне за собою ускладнення вже існуючої структури й спричинить: утворення, ліквідацію виведення в окремі структури або перепідпорядкування деяких суб'єктів системи ДКВС України.

Не намагаючись детально охарактеризувати всі (такі, що вже реалізовані й такі, що лише плануються) зміни в ДКВС України, на цьому ми завершимо розгляд реформування Державної кримінально-виконавчої служби України і перейдемо до вивчення розвитку охорони державної таємниці.

Проблематику становлення охорони державної таємниці доволі докладно дослідив, наприклад, О. Ботвінкін. В своїй роботі «Система охорони державної таємниці в Україні. Історичний аспект» вчений доходить таких висновків: «за часів СРСР було закладено основи системи захисту секретної інформації, яка ефективно діяла впродовж кількох наступних десятиліть. Зокрема, були створені суб'єкти захисту інформації, повноваження яких на той час відповідали наявним вимогам. Оскільки секретна інформація була об'єктом спрямувань розвідорганів противника, закономірно, що з самого початку такі повноваження було покладено на контррозвідувальні підрозділи органів державної безпеки. Згодом оперативні заходи було поєднано з заходами щодо організації та контролю за дотриманням режимно-секретних вимог на підприємствах, установах та організаціях» [22, с. 87].

Отже, сучасна Україна отримала систему охорони державної таємниці в спадщину від Радянського Союзу. А чинний національний Закон України «Про державну таємницю» був прийнятий трохи згодом – на самому напочатку 1994 року. За час свого існування цей Закон зазнав чимало змін та редакцій. Наприклад, одразу після його видання, 21 січня 1994 року, основні суб'єкти державної політики щодо державної таємниці були визначені статтею 3 названого нормативно-правового акту. Серед них зокрема були зазначені: Верховна Рада України; Президент України, КМУ, Рада Міністрів Республіки Крим, інші органи державної виконавчої влади, органи місцевого та регіонального самоврядування; Державний комітет України з питань державних секретів як спеціально уповноважений центральний орган державної виконавчої влади у сфері забезпечення охорони державної таємниці; Державні експерти з питань таємниць тощо.

Згодом зазначений перелік змінився. Наразі компетенцію керівників державних органів, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у сфері охорони державної таємниці визначає стаття 5 Закону. Статус спеціально уповноваженого державного органу в сфері забезпечення охорони державної таємниці, замість Державного комітету України з питань державних секретів, набула Служба безпеки України (СБУ). В статті 21 Закону докладно викладено завдання та повноваження режимно-секретних органів (РСО). Отже, організація охорони державної таємниці в ході історичного розвитку зазнавала доволі суттєвих змін з адміністративно-організаційного упорядкування.

Варто звернути увагу також на зміст статті 2 «Законодавство України про державну таємницю». В ній стверджується, що «відносини у сфері охорони державної таємниці регулюються Конституцією України, законами України «Про інформацію» та «Про доступ до публічної інформації», *цим Законом*, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та *іншими нормативно-правовими актами*» [23].

З цього приводу підкреслимо, що категорія «нормативно-правовий акт» є більш широкою, ніж поняття «закон». Так, до нормативно-правових актів можна віднести як закони, так і підзаконні нормативно-правові акти. Разом із тим, створювати закони в Україні уповноважено лише один орган – Верховну Раду України. Підзаконні ж нормативно-правові акти можуть видавати численні й різноманітні органи іншої гілки влади – виконавчої. Отже, коли вказується, що певні відносини регулюються законами, то насправді йдеться про розподіл компетенцій. І це означає, що якась сфера відносин регулюється виключно Верховною Радою України.

Разом із тим, якщо в акті законодавства, чітко перелічені закони, якими регулюється зазначена сфера діяльності або відносини, то це означає, що всі нові правові норми мають викладатись також виключно у чітко визначених (перелічених) законодавчих актах. Втім порушення саме такого підходу до законотворчості ми можемо спостерігати зараз.

А саме, Закон України «Про розвідку» вводить у національне правове поле таку категорію як: «розвідувальна таємниця – вид таємної інформації, що охоплює відомості та дані, отримані або створені розвідувальними органами України під час виконання покладених на ці органи завдань та здійснення функцій, визначених цим Законом, розголошення яких може завдати шкоди функціонуванню розвідки і доступ до яких обмежено відповідно до цього Закону в інтересах національної безпеки України» [24].

Такі ознаки «розвідувальної таємниці», що чітко зазначені в наведеному визначенні, як віднесення її до таємної інформації й обмеження доступу в інтересах національної безпеки свідчать про те, що насправді йдеться саме про різновид державної таємниці. Крім того, сам факт закріплення цього визначення на рівні закону свідчить про державну охорону такого виду відомостей. Отже, визначення нової категорії секретних даних (розвідувальна таємниця) здійснене в Законі України «Про розвідку» суперечить правовим вимогам, які закріплені в спеціальному законі в сфері охорони державної таємниці.

Зважаючи на викладене, є підстави стверджувати, що правове унормування сфери охорони державної таємниці навіть на законодавчому рівні не є завершеним, а характеризується активним пошуком шляхів удосконалення. Разом із тим, характеризуючи охорону державної таємниці в контексті сучасного етапу розвитку ДКВС України, можна відмітити декілька питань практичного характеру, які потребували вирішення внаслідок реформування Державної кримінально-виконавчої служби України.

Так, вивчення інформації, викладеної в ЗВДТ (та на яку ми звертали увагу на самому початку нашого дослідження), привертає увагу до таких суб'єктів охорони державної таємниці, як Державні експерти з питань таємниць. Наразі саме ці суб'єкти, згідно нормативно врегульованій процедурі та із додержанням вимог законодавства, вирішують інформація якого змісту може бути віднесена до державної таємниці. Простіше кажучи, виключно держексперти встановлюють, що є державною таємницею.

Перелік посадових осіб, на яких покладається виконання функцій державного експерта з питань таємниць затверджується Указом Президента України. За необхідності до змісту указу вносяться зміни або видається новий указ. Статусом державного експерта з питань таємниць наділяються окремі керівники державних органів – перші особи, які наділені сукупністю повноважень, що дозволяють організувати належне вивчення проблеми про віднесення тієї чи іншої інформації до державної таємниці. Втім після ліквідації ДПТС головним органом у сфері виконання кримінальних покарань та пробації став МЮУ. Відтак, згідно Указу Президента України «Про внесення змін до Переліку посадових осіб, на яких покладається виконання функцій державного експерта з питань таємниць» від 09.02.2017 року № 29/2017 розділ «Державна пенітенціарна служба України» був виключений із Переліку [25]. А до цього розділу входили посади: Голови Державної пенітенціарної служби України; Першого заступника Голови Державної пенітенціарної служби України; Заступника Голови Державної пенітенціарної служби України.

У якості іншого практичного завдання, яке потребувало вирішення в зв'язку із перепідпорядкуванням органів ДКВС України, була необхідність отримання «Спеціальних дозволів на провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею» новоствореними міжрегіональними органами ДКВС України. В процедурі отримання дозволу для суб'єктів, які отримують його вперше ключову роль відіграють органи, яким підпорядковуються такі суб'єкти. Із зрозумілих причин, при вирішенні означеної задачі, МЮУ не мало і не могло мати знань особливостей діяльності органів ДКВС України, що звісно ж не полегшувало практику вирішення поставленого завдання.

Висновки. Спираючись на опрацьовані дані доходимо таких висновків. По-перше, необхідність реформування системи ДКВС України в сучасній Україні викликана потребою зміни цінностей, покладених в основу системи виконання кримінальних покарань, й приведення їх у відповідність до сучасних демократичних засад. Означені зміни неможливі без належної організаційної перебудови, яка в свою чергу, впливає й на забезпечення функції з охорони державної таємниці в ДКВС України.

Класифікуючи сучасні етапи розвитку ДКВС України, пропонуємо взяти за критерій підпорядкування органів пенітенціарної системи. Користуючись цим підходом варто виділити такі історичні етапи: етап підпорядкування МВС України, етап функціонування в статусі ЦОВВ; етап підпорядкування Міністерству юстиції України; етап подальшої структурної розбудови. Останній вочевидь незавершений і характеризується значним ускладненням існуючої структури органів ДКВС України.

По-друге, зважаючи на те, що на сьогоднішній день пенітенціарна система розвивається шляхом фрагментації (розділення) завдань і повноважень між певними групами суб'єктів, сучасну ДКВС України варто вважати не окремим органом із складною системою підпорядкування, а правовим інститутом, функціонування якого забезпечується комплексом правових норм і взаємодією відповідних суб'єктів із різною спрямованістю (профілем) діяльності. В контексті охорони державної таємниці особливість такого підходу полягає в складності прогнозування того, яка кількість суб'єктів провадження діяльності, пов'язаної із державною таємницею, буде функціонувати в ДКВС України в майбутньому. Адже неможна виключати, як додавання нових суб'єктів, так і зміни їх основних функцій, чи навіть виведення окремих, вже існуючих органів, за рамки системи ДКВС України.

По-четверте, той факт, що система ДКВС України наразі має лише двох державних експертів з питань таємниць (Міністр юстиції України та Заступник Міністра юстиції України – одна посадова особа) навряд чи можна розцінювати як позитивний. Зважаючи на специфіку діяльності ДКВС України, пропонуємо розширити цей перелік, додавши до нього посаду керівника меншого рівня, але із більш глибоким практичним досвідом саме в сфері пенітенціарної діяльності.

По-п'яте, вивчення особливостей розбудови сфери охорони державної таємниці призвело до неочікуваного виявлення невідповідностей в чинному законодавстві. З метою їх виправлення пропонуємо виключити із Закону України «Про розвідку» визначення поняття «розвідувальна таємниця», оскільки для

позначення інформації такого характеру вже існує відповідний індекс, застосування якого врегульовано на підзаконному рівні постановою Кабінету Міністрів України від 19.10.2016 року № 736.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23.06.2005 р. № 2713-IV (із змінами). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 30, ст. 409. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15>
2. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : Наказ Служби безпеки України від 12.08.2005 р. № 440 (із змінами). Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 17.08.2005 р. за № 902/11182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05#top>
3. Про затвердження Змін до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : Наказ Служби безпеки України від 23.07.2010 р. № 405. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 06.08.2010 р. за № 621/17916. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-10#Text>
4. Про затвердження Змін до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : Наказ Служби безпеки України від 06.12.2019 р. № 1898. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 27.12.2019 р. за № 1295/34266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1295-19#Text>
5. Ягунов Д.В. Пенітенціарна система України: історичний розвиток, сучасні проблеми та перспективи реформування : монографія / Д.В. Ягунов ; Державна пенітенціарна служба України. 4-те вид., перероб. та доп. Одеса : Фенікс, 2011. 446 с.
6. Лісєцов О.В. Пенітенціарна система України: історія та сучасність : Видання до 15-ої річниці утворення центрального органу виконавчої влади з питань виконання покарань. Київ : Державна пенітенціарна служба України, 2013. 265 с.
7. Матеріали лекцій з дисципліни «Історія пенітенціарної системи» для підготовки фахівців на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за напрямом підготовки 6.030402 «Правоохоронна діяльність» / Л.П. Шумна. Кафедра теорії та історії держави та права, конституційного права Юридичного факультету Академії Державної пенітенціарної служби Міністерства юстиції України. Чернігів, 2016. 47 с.
8. Про проголошення незалежності України : Постанова Верховної Ради Української РСР від 24.08.1991 р. № 1427-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 38, ст. 502. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>
9. Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.05.2016 р. № 343 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/343-2016-п#Text>
10. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 р. № 654-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-р#Text>
11. Про утворення Державного департаменту України з питань виконання покарань : Указ Президента України від 22.04.1998 р. № 344/98 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/98>
12. Про Положення про Державний департамент України з питань виконання покарань : Указ Президента України від 31.07.1998 р. № 827/98 (із змінами). Указ втратив чинність на підставі Указу Президента № 532/2009 від 10.07.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/827/98>
13. Про виведення Державного департаменту України з питань виконання покарань з підпорядкування Міністерству внутрішніх справ України : Указ Президента України від 12.03.1999 р. № 248/99 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/248/99#Text>
14. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 09.12.2010 р. № 1085/2010 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010>
15. Про затвердження Положення про Державну пенітенціарну службу України : Указ Президента України від 06.04.2011 р. № 394/2011. Указ втратив чинність на підставі Указу Президента № 419/2019 від 20.06.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/394/2011>
16. Про утворення територіальних органів Державної пенітенціарної служби : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.10.2011 р. № 1062. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1062-2011-п>
17. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України : Указ Президента України від 08.11.2012 р. № 631/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/631/2012>
18. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 р. № 228 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-п>
19. Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.05.2016 р. № 348 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348-2016-п>
20. Про утворення міжрегіонального територіального органу Міністерства юстиції з питань виконання кримінальних покарань : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 р. № 709. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/709-2017-п>

21. Денищук Д.С. Історичний розвиток та сучасний стан системи охорони державної таємниці в Державній кримінально-виконавчій службі України. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених* : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 16 травня 2019 р.). Харків, 2019. С. 64-68. URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/16_05_2019/pdf/15.pdf

22. Ботвінкін О. Система охорони державної таємниці в Україні. Історичний аспект. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні*. 2006. Вип. 2 (13). С. 83-88.

23. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII (із змінами). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 16, ст. 93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12/ed20240101#top>

24. Про розвідку : Закон України від 17.09.2020 р. № 912-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20/ed20230331#top>

25. Про внесення змін до Переліку посадових осіб, на яких покладається виконання функцій державного експерта з питань таємниць : Указ Президента України від 09.02.2017 р. № 29/2017. Указ втратив чинність на підставі Указу Президента № 190/2020 від 19.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/29/2017/ed20200521#Text>

REFERENCES:

1. Pro Derzhavnu kryminalno-vykonavchu sluzhbu Ukrainy. (2005, June 23). [On the State Criminal Enforcement Service of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15> [in Ukrainian].

2. Pro zatverdzhennia Zvodu vidomostei, shcho stanovliat derzhavnu taiemnytsiu. (2005, August 12). [On the approval of the Compendium of information constituting a state secret]. *Nakaz Sluzhby bezpeky Ukrainy № 440 (iz zminamy)*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05#top> [in Ukrainian].

3. Pro zatverdzhennia Zmin do Zvodu vidomostei, shcho stanovliat derzhavnu taiemnytsiu. (2010, July 23). [On the approval of Changes to the Compendium of information constituting a state secret]. *Nakaz Sluzhby bezpeky Ukrainy № 405*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-10#Text> [in Ukrainian].

4. Pro zatverdzhennia Zmin do Zvodu vidomostei, shcho stanovliat derzhavnu taiemnytsiu. (2019, December 6). [On the approval of Changes to the Compendium of information constituting a state secret]. *Nakaz Sluzhby bezpeky Ukrainy № 1898*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1295-19#Text> [in Ukrainian].

5. Yahunov, D.V. (2011). Penitentsiarna systema Ukrainy: istorychnyi rozvytok, suchasni problemy ta perspektyvy reformuvannia. [Penitentiary system of Ukraine: historical development, modern problems and prospects for reform]. Monohrafiia. 4-te vyd. pererob. ta dop. 446. [in Ukrainian].

6. Lisitskov, O.V. (2013). Penitentsiarna systema Ukrainy: istoriia ta suchasnist. [Penitentiary system of Ukraine: history and modernity]. *Vydannia do 15-oi richnytsi utvorennia tsentralnoho orhanu vykonavchoi vlady z pytan vykonannia pokaran*. 265. [in Ukrainian].

7. Shumna, L.P. (2016). Materialy lektsii z dystsypliny «Istoriia penitentsiarnoi systemy» dlia pidhotovky fakhivtsiv na pershomu (bakalavrskomu) rivni vyshchoi osvity za napriamom pidhotovky 6.030402 «Pravookhoronna diialnist». [Lecture materials on the discipline "History of the penitentiary system" for the training of specialists at the first (bachelors) level of higher education in the field of training 6.030402 "Law enforcement activity"]. Chernihiv. 47. [in Ukrainian].

8. Pro proholoshennia nezalezhnosti Ukrainy. (1991, August 24). [On the declaration of independence of Ukraine]. *Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainiskoi RSR № 1427-XII*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text> [in Ukrainian].

9. Deiaki pytannia optymizatsii diialnosti tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady systemy yustyttsii. (2016, May 18). [Some issues of optimizing the activities of the central executive bodies of the justice system]. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 343 (iz zminamy)*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/343-2016-p#Text> [in Ukrainian].

10. Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannia (rozvytku) penitentsiarnoi systemy Ukrainy. (2017, September 13). [On the approval of the Concept of Reform (Development) of the Penitentiary System of Ukraine]. *Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 654-r*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-r#Text> [in Ukrainian].

11. Pro utvorennia Derzhavnoho departamentu Ukrainy z pytan vykonannia pokaran. (1998, April 22). [On the the formation of the State Department of Ukraine for the execution of punishments]. *Ukaz Prezydenta Ukrainy № 344/98 (iz zminamy)*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/98> [in Ukrainian].

12. Pro Polozhennia pro Derzhavnyi departament Ukrainy z pytan vykonannia pokaran. (1998, July 31). [On the Regulations on the State Department of Ukraine on Execution of Punishments]. *Ukaz Prezydenta Ukrainy № 827/98 (iz zminamy)*. *Ukaz vtratyv chynnist na pidstavi Ukazu Prezydenta № 532/2009 vid 10.07.2009*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/827/98> [in Ukrainian].

13. Pro vyvedennia Derzhavnoho departamentu Ukrainy z pytan vykonannia pokaran z pidporiadkuvannia Ministerstvu vnutrishnikh sprav Ukrainy. (1999, March 12). [On the withdrawal of the State Department of Ukraine for the execution of punishments from subordination to the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. *Ukaz*

Prezydenta Ukrainy № 248/99 (iz zminamy). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/248/99#Text> [in Ukrainian].

14. Pro optymizatsiiu systemy tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady. (2010, December 9). [On optimizing the system of central executive bodies]. *Ukaz Prezydenta Ukrainy № 1085/2010 (iz zminamy)*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010> [in Ukrainian].

15. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Derzhavnu penitentsiarnu sluzhbu Ukrainy. (2011, April 6). [On the approval of the Regulation on the State Penitentiary Service of Ukraine]. *Ukaz Prezydenta Ukrainy № 394/2011. Ukaz vtratyv chynnist na pidstavi Ukazu Prezydenta № 419/2019 vid 20.06.2019*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/394/2011> [in Ukrainian].

16. Pro utvorennia terytorialnykh orhaniv Derzhavnoi penitentsiarnoi sluzhby. (2011, October 20). [On the formation of territorial bodies of the State Penitentiary Service]. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1062*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1062-2011-p> [in Ukrainian].

17. Pro Kontseptsiuu derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia Derzhavnoi kryminalno-vykonavchoi sluzhby Ukrainy. (2012, November 8). [On the concept of state policy in the field of reforming the State Criminal Enforcement Service of Ukraine]. *Ukaz Prezydenta Ukrainy № 631/2012*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/631/2012> [in Ukrainian].

18. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Ministerstvo yustytzii Ukrainy. (2014, July 2). [On the approval of the Regulation on the Ministry of Justice of Ukraine]. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 228 (iz zminamy)*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-p> [in Ukrainian].

19. Pro likvidatsiiu terytorialnykh orhaniv upravlinnia Derzhavnoi penitentsiarnoi sluzhby ta utvorennia terytorialnykh orhaniv Ministerstva yustytzii. (2016, May 18). [On the liquidation of territorial management bodies of the State Penitentiary Service and the formation of territorial bodies of the Ministry of Justice]. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 348 (iz zminamy)*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348-2016-p> [in Ukrainian].

20. Pro utvorennia mizhrehionalnogo terytorialnogo orhanu Ministerstva yustytzii z pytan vykonannia kryminalnykh pokaran. (2017, September 13). [On the formation of an interregional territorial body of the Ministry of Justice for the execution of criminal punishments]. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 709*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/709-2017-p> [in Ukrainian].

21. Denyshchuk, D.Ie. (2019, May 16). Istorychnyi rozvytok ta suchasnyi stan systemy okhorony derzhavnoi taiemnytsi v Derzhavni kryminalno-vykonavchii sluzhbi Ukrainy. [Historical development and current state of the state secret protection system in the State Criminal Enforcement Service of Ukraine]. *Aktualni problemy suchasnoi nauky v doslidzhenniakh molodykh uchenykh : tezy dop. uchasnykh nauk.-prakt. konf.* Kharkiv. 64-68. Retrieved from: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/16_05_2019/pdf/15.pdf [in Ukrainian].

22. Botvinkin, O. (2006). Systema okhorony derzhavnoi taiemnytsi v Ukraini. Istorychnyi aspekt. [The system of protection of state secrets in Ukraine. Historical aspect]. *Pravove, normatyvne ta metrolohichne zabezpechennia systemy zakhystu informatsii v Ukraini. Vyp. 2 (13)*. 83-88. [in Ukrainian].

23. Pro derzhavnu taiemnytsiu. (1994, January 21). [On state secrets]. *Zakon Ukrainy № 3855-XII (iz zminamy)*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12/ed20240101#top> [in Ukrainian].

24. Pro rozvidku. (2020, September 17). [On intelligence]. *Zakon Ukrainy № 912-IX*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20/ed20230331#top> [in Ukrainian].

25. Pro vnesennia zmin do Pereliku posadovykh osib, na yakykh pokladaietsia vykonannia funktsii derzhavnoho eksperta z pytan taiemnyts. (2017, February 9). [On making changes to the List of officials entrusted with the functions of a state expert on secrets]. *Ukaz Prezydenta Ukrainy № 29/2017. Ukaz vtratyv chynnist na pidstavi Ukazu Prezydenta № 190/2020 vid 19.05.2020*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/29/2017/ed20200521#Text> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 24.10.2020